

Asia: VN/1364/2022

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä laiksi valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024-2030

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy kiittää mahdollisuudesta lausua ja toteaa yhteenvetona seuraavaa: Suomen kansantalouden kestävä kasvu perustuu vaikuttavan TKI-toiminnan nopeuttamaan uudistumiseen ja parantamaan kilpailukykyyn. VTT pitää tervetulleena, että TKI-investoinneille ehdotetaan lakisääteistä tavoitetta 4 %:n tasosta bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. Kansantalouden ja yhteiskunnan kannalta oleellista on huolehtia, että TKI-rahoitus kohdentuu vaikuttavasti. VTT katsoo, että Suomen innovaatiojärjestelmässä tulee vaikuttavuuden lisäämiseksi vahvistaa erityisesti pitkäjänteistä tutkimus-yritys-yhteistyötä sekä yhteiskäyttöisiä tutkimus- ja kehitysinfrastruktuureja.

Yleiset kommentit

Kansantaloutemme heikon kehityksen taustalla on mm. vertaismaitamme vaatimattomammat TKI-investoinnit ja siitä johtuva heikompi tuottavuuskehitys. Yhteiskunnan kestävä ja vakaa kehitys edellyttää uuteen teknologiaan pohjautuvia ratkaisuita mm. ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi ja energiajärjestelmän kehittämiseksi. Julkisen rahoituksen kyky rohkaista yksityistä pääomaa TKI-investointeihin on ratkaisevassa asemassa tilanteen korjaamiseksi. VTT korostaa, että keinoihin vivuttaa yksityistä TKI-rahoitusta tulee kiinnittää erityistä huomioita ja kehittää toimintamalleja, jotka kannustavat yksityisiä toimijoita lisäämään TKI-investointejaan. Tässä on ensiarvoisen tärkeää, että valtio lisää omia tki-investointejaan 1,2 % tavoitetasolle siten, että lisäykset vivuttavat nykyistä tehokkaammin yksityistä pääomaa sekä mahdollistavat myös tehokkaasti kansainvälisen rahoituksen hyödyntämisen.

Yritysten ja tutkimuksen välinen yhteistyö on heikentynyt Suomessa merkittävästi 2010-luvulla, eivätkä huippututkimuksen tulokset siirry riittävän laajasti saati nopeasti elinkeinoelämän ja muun yhteiskunnan käyttöön. Muualla maailmassa kehitys on ollut päinvastaista: yritykset ovat lisänneet tutkimusyhteistyötään.

Merkittävien innovaatioiden syntymistä edistää parhaiten pitkäjänteinen TKI-rahoitus, joka mahdollistaa järjestelmällisesti yritysten ja tutkimuskentän tavoitteellisen yhteistyön aina perustutkimuksesta kaupallistamiseen. Suomen innovaatiojärjestelmässä tarvitaan erityisesti merkittäviä lisäpanostuksia tutkimuskentän ja yritysten innovaatiokumppanuuksiin, jotka mahdollistavat tutkimuspohjaisen osaamisen ja tulosten kypsyttämisen uusiksi ratkaisuksi ja palveluiksi. Suomeen tarvitaan innovaatiokumppanuuksien tukemiseen suunnattuja innovaatio-ohjelmia. Näiden tulisi olla pitkäjänteisiä (5–10 v), laajasti tutkimus- ja yrityskehittämisen toimijoita kokoavia ja tarjota joustavaa rahoitusta esimerkiksi missiolähtöisesti. Ohjelmien kohdentamisessa tulisi ottaa huomioon myös EU:n painopisteet ja globaalit muutosajurit.

Julkista TKI-rahoitusta tulee suunnata pitkäjänteisesti myös huipputason osaamiskeskittymien kasvattamiseen. Rahoitusta kannattaa suunnata erityisesti tutkimusalueille, joiden tieteellinen taso on Suomessa todistettavasti maailman huippua ja joilla on potentiaalia tuottaa kestäviä, skaalautuvia ja kaupallisesti kannattavia ratkaisuja. Lyhytjänteinen projektirahoitus ei tuota ratkaisuja suuriin haasteisiin ja siksi kansallisia resursseja tulisi koota pitkän tähtäimen osaamiskärkien ja innovaatioekosysteemien rakentamiseen. Lisäksi tulevilla TKI-päätöksillä on tärkeää kuroa umpeen TKI-rahoitukseen syntynyt ”teknologiakuilu”: uusien teknologioiden tutkimusta, kehittämistä ja osaamisohjelmien rakentamista ei tällä hetkellä rahoiteta riittävästi ja rahoitus on sirpaloitunutta.

TKI-toimintaan liittyvät keskeisesti erilaiset tutkimus- ja kehittämisinfrastruktuurit sekä kokeiluympäristöt, jotka ovat välttämättömiä teknologiainnovaatioille. Myöskään yrityksillä ei itsellään ole aina mahdollisuuksia rakentaa omia tutkimusympäristöjä. Tämän vuoksi tarvitaan tutkimus- ja kehittämisinfrastruktuureja, joissa tutkimustoimijat yhteiskäytössä yritysten kanssa voivat tutkia ja kehittää uusia ratkaisuja.

Lisäksi VTT korostaa, että kansainvälisesti korkeatasoinen osaaminen on yksi kilpailukykyisen TKI-järjestelmän kivijaloista ja perusta kansainvälisten TKI-investointien saamiseksi Suomeen. Keskeistä on luoda osaajille ympäristö, jossa he pääsevät hyödyntämään koko osaamispotentiaalinsa sekä kehittämään ja syventämään osaamistaan.

Suomen TKI-toiminta ja sen rahoitus ovat läheisesti yhteydessä EU:n TKI-yhteistyöhön, jolla edistetään kansainvälistä verkostoitumista ja arvoketjujen syntymistä. Suomessa pystytään kehittämään huippuluokan osaamista ja ratkaisuja isoihin haasteisiin vain tekemällä tiivistä kansainvälistä yhteistyötä. Kansallisilla toimenpiteillä tulisi kannustaa kaikkia TKI-toimijoita rakentamaan kanavia kansainvälisille markkinoille ja osaamisverkostoihin. EU:n TKI-yhteistyö täydentää ja vahvistaa kansallisia TKI-toimia, mutta EU-rahoituksella ei voi korvata kansallista TKI-rahoitusta. Suomen kyky hyödyntää EU:n tutkimusrahoitusta edellyttää kansallista vastinrahoitusta. Tästä syystä Suomen TKI-järjestelmää kehitettäessä on tärkeää huolehtia, että kansallisissa TKI-panostuksissa mahdollistetaan riittävä vastinrahoitus. Tällä hetkellä on tilanteita, joissa kansallista

vastinrahoitusta ei ole riittävästi saatavilla, vaikka suomalaisilla toimijoilla olisi edellytykset menestyä EU-rahoitushauissa.

Tutkimuslaitoksilla on keskeinen rooli strategisessa tutkimuksessa, osaamisen kehittämisessä, perustutkimuksen tulosten jalostamisessa uusiksi ratkaisuiksi ja palveluiksi sekä IP:n luomisessa. Tutkimuslaitosten rahoitus on kuitenkin heikentynyt viime vuosina merkittävästi. Tutkimuslaitosten perusrahoitusta tulee kasvattaa osana TKI-rahoituksen vaikuttavuuden parantamista.

Yksityiskohtaisemmat kommentit

Hallituksen esitysluonnoksessa on ansiokkaasti arvioitu Suomen TKI-järjestelmän ja -rahoituksen nykytilaa ja seikkoja, joihin on tärkeää kiinnittää huomiota TKI-järjestelmää kehitettäessä (esim. rahoituksen ennakoitavuus, osaaminen, pitkäjänteinen tutkimus-yritys-yhteistyö). Lisäksi luonnos sisältää erinomaisia huomioita TKI-rahoituksen vaikuttavuudesta ja TKI-järjestelmän kokonaisuuden merkityksestä. Hallituksen esitysluonnoksen mukaan ”yksityisen sektorin näkökulmasta T&K-toimintaan panostamiseen sisältyy huomattavia riskejä, joita voidaan jakaa julkisella T&K-rahoituksella. Yritysten TKI-toiminnan kannustaminen edellyttää julkiselta rahoitukselta uskottavaa näkymää pitkäjänteisestä sitoutumisesta.” VTT korostaa edellä kuvattujen seikkojen huomioimista TKI-rahoituslain ja monivuotisen TKI-suunnitelman laadinnan yhteydessä.

VTT haluaa lisäksi tuoda esiin joitain yksityiskohtaisempia kommentteja koskien lakiluonnosta.

2§. TKI-toiminnalle, kuten investoinneille yleensä, on tärkeää vakaa toimintaympäristö, jonka kehittymistä voidaan ennakoida pitkälle eteenpäin. Siksi VTT pitää kannatettavana tavoitetta valtion TKI-rahoituksen tasaisesta valtuuksien ja määrärahojen kasvattamisesta kohti 1,2 % vuoteen 2030 mennessä. Laskentatapaa aiempien vuosien vaikutusten osalta VTT pitää oikeana. On huomattava, että laskelmassa oletetaan mm. kansainvälisten ja voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen rahoituksen kattavan 0,13 % osuuden 4 %:n tavoitteesta. Käytännössä tämä edellyttää vastinrahoituksen turvaamista mm. EU:n rahoittamissa hankkeissa, mikä on huomioitava monivuotisissa TKI-rahoituksen suunnitelmissa.

2§:n 2. momentti antaa mahdollisuuden poikkeamaan 1. momentissa mainittuun tasaiseen TKI-määrärahojen kasvattamiseen, mikäli yksityisen sektorin TKI-toiminnan menot ovat vähemmän kuin 2/3 TKI-toiminnan kokonaismenoista. Ehdotettua mahdollisuutta poikkeamaan rahoituksessa voidaan kuitenkin pitää ongelmallisena rahoituksen pitkäjänteisyyden kannalta. Siksi VTT pitää tärkeänä mainintaa mahdollisuudesta korotusten vähentämisen sijaan valtion investointien uudelleenkohdentamisesta kohteisiin, jotka jatkossa rohkaisevat yksityistä pääomaa nostamaan osuuttaan TKI-investoinneissa.

3§. TKI-rahoitusta koskeva, kerran vaalikaudessa hyväksyttävä 8-vuotinen suunnitelma on tärkeä elementti pitkäjänteisyyden ja ennakoitavuuden takaamisessa, mutta myös valtion TKI-investointien sosiaalisen hyväksyttävyyden kannalta. Hallituksen esitysluonnoksessa pitkäjänteisen, monivuotiseksi tarkoitetun suunnitelman teon parlamentaarinen luonne ei tule selkeästi esille vastuun suunnitelman hyväksynnästä jäädessä valtioneuvostolle. Tässä kohden olisi myös harkittava, tulisiko mm. tutkimus- ja innovaationeuvosto (TIN) kytkeä mukaan suunnitelman valmisteluun. Sekä eduskunnan että TIN:n kytkentä suunnitelman tekoon olisi tärkeää etenkin tilanteissa, joissa TKI-rahoitusta määrittävät missiolähtöiset hankkeet. Ne ovat usein monivuotisia ja -vaalikautisia ja paljon yhteisiä resursseja vieviä, minkä vuoksi niistä olisi oltava selkeä ja laaja yhteisymmärrys ennen hankkeiden käynnistymistä.

Kaunisvaara Johanna
Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy